

<https://doi.org/10.59849/2313-5204.2024.2.96>

DİL ƏLAQƏLƏRİ
ЯЗЫКОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ
LANGUAGE RELATIONS

ELŞEN GURBANOV (Türkiye)*

ARZU CEBE (Türkiye)**

İBRANİCE TERİM ÜRETİMİNİN ÖZELLİKLERİ VE TÜRKÇEDEKİ
YANSIMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Özet

Çağdaş dönemde gelişen bilim, değişen toplum ve toplumun hayatına gittikçe daha çok nüfuz eden, onun bir parçası haline dönüşen teknolojinin gerektirdiği terminoloji, hızlı bir şekilde gelişerek kendi kelime haznesini ortaya çıkardığı gibi dilleri bu yönde adaptasyon ve kendini geliştirme sınamalarına tabi tutmaktadır. 1970'lerden bu yana gelişme hızını arttıran terminoloji, sistemsel yaklaşım yöntemlerini kullanmakta olup terimleri bunlara uygun oluşturmaya çalışmaktadır. Günümüz terminolojisinde teorik terminoloji ve uygulama terminolojisi gibi bir dizi bağımsız araştırma alanı bulunmaktadır. İbranice'nin çok eski tarihi köklerinin olmasına ve uzun bir tarihi süreçte aktif iletişim dili olarak kullanılmamasına bakmaksızın bu dil günümüzde modern bilimsel terminolojinin katı gerekliliklerini karşılamada ve özellikle profesyonel terimlerin tanımlanmasında esneklik göstermektedir. Bu çalışmada modern İbranice'nin günümüzün terim taleplerine ve terimlerin üretimine yaklaşımı, bu hususta kullandığı yöntem ve kaynaklar, bu alanda aktif faaliyet yürüten kurumlar ele alınmış, üretilen terimlerin kabul süreçlerinin yanı sıra bilimsel ve teknolojik edebiyata, dilin 'teknolojik özgüvenine' ve saygınlığına sunduğu katkılar incelenmiştir. Bununla birlikte elde edilen bulguların Türkçe ve diğer dillerdeki yansımaları karşılaştırmalı yöntemle örneklendirilmiş, dilin öz kaynaklarından terim üretiminin onun bilimsel kapasitesini artırmakla birlikte bu dilde eğitim faaliyetlerini nasıl kolaylaştırabileceği örnekleriyle sunulmuştur. Çalışmada örneklendirme, karşılaştırma ve semantik analiz yöntemlerinden faydalanılmıştır. Çalışmanın amacı, terminoloji üretimi konusunda 'tecrübeli' olan dillere kıyasla İbranice'nin çok genç olmasına karşın ve terim üretimini yapay yürütmesine rağmen bu alanda ne kadar başarılı olduğunu sergilemektir. Bu çalışmanın önemi, daha önce çalışılmamış ve özgün olmasındadır.

Anahtar Kelimeler: *İbranice, Türk Dilleri, Terminoloji, Terim, Kelime Hazinesi.*

1.Giriş

Terminoloji, dilbilimin çeşitli bölümleriyle ilişkilidir. Terimlerin anlamsal özgünlüğünün anlaşılır ve açık olması nedeniyle terminoloji ile anlambilim arasın-

* Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Öğr. Gör. E-mail: egurbanli@erciyes.edu.tr

** Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Dr. Öğr. Üyesi. E-mail: arzucebe@erciyes.edu.tr

daki bağlantı da açıktır. Terminoloji, bir dilin morfolojik ve sözdizimsel yapısının bir bilimi olarak dilbilgisi ile yakından ilgilidir, bu nedenle de terimlerin işleyişi mevcut genel dil yasalarına tabidir. Bununla birlikte, kelime hazinesi konuşma esnasında önemli rol oynadığından, terminoloji aynı zamanda üslup bilimi, metin dilbilimi ve bilimsel ve teknik çeviri teorisi ile de ilişkilendirilmektedir (Мазуренко, 2017:8). Terimlerin yapısal özelliği genel olarak dilin tarihi verilerini referans olarak kullanır. Terimlerin iletişimde aktif olarak kullanımı, terminoloji ve toplum-dilbilim arasındaki bağlantıyı belirler (Мазуренко, 2017:9). Genel anlamıyla terminoloji, bir dizi sade (tek kelimelik) ve bileşik (terminolojik ifadeler) terimler ve bu unsurları birbirine bağlayan bağlantılardan ibarettir. Genetik olarak basit terimler (veya tek kelimededen oluşan terimler), yaygın sözcükler, diğer dillerden ödünç alınan kelimeler veya iyi bilinen kelime oluşturma kalıplarına göre şekillenmiş morfem veya sözcüklerdir. Söz konusu terimler diğer terimlere nispeten daha yaygın kullanılmaktadır. Birkaç kelimededen oluşan terimleri birbiriyle mantıksal ve anlamsal açıdan (cins-tür, parça-bütün olarak) bağlantılıdır. Belirtmek gerekir ki terimlerin oluşumu ise genel olarak aynı şartlar kapsamında, aynı kalıplara göre düzenlenmiş olup morfolojik özellikler bakımından tüm dil için aynı dilbilgisel yapı kurallarına tabidir (Мазуренко, 2017:12). Bu çalışmanın amacı, İbrani dilinde dilin öz kaynakları terim üretiminin önemi, özellikleri ve koşullarını incelemektir. Söz konusu durumun daha iyi anlaşılabilmesi adına Türkçe ve diğer dillerden de örnekler sunulacaktır. Konunun güncelliği ve literatür açısından önemini yanı sıra demografik ve coğrafi bakımdan sınırlı imkanlara sahip olmasına ve modern bilim dili olarak genç olmasına rağmen İbranicenin terim üretimi konusunda yüksek seviyede başarı sağlamış olması da çalışmanın önemini artıran bir etkidir. Çalışmada yöntem olarak karşılaştırmalı yönteme başvurulmuş ayrıca İbranice, Türkçe ve diğer dillerde bulunan terimlerin anlam analizi yöntemi de uygulanmıştır.

2.Modern İbranicenin Terim Oluşturma Yaklaşımı

Birçok dilbilimciye göre İbranicenin 2000 yılı yakın bir tarihi süreçte aktif bir iletişim dili olarak kullanılmamış olması, onun terim üretiminde karşılaştığı en büyük zorluklardan biri olmuştur. Bu sorun, daha 19. asrın sonu 20. asrın başlarından itibaren İbranicenin yeniden canlandırılması sürecinde ortaya çıkmış ve bu konuda faal bir rol üstlenmiş Eliezer ben-Yehuda'nın çabalarıyla erken dönemde bugün dilde kullanılan שעון-şanon (saat), מילון-milon (sözlük), עיתון-iton (gazete), אופנה-ofna (moda) gibi (Aytaç, 2018:30) ilk terimler ve kelimeler ortaya çıkmıştır. İbranicenin uzun bir dönem bu denli aktif olmayışının onun kelime hazinesi üzerindeki olumsuz etkisi, yeni kurulan ve göçle oluşan bir toplumda resmi ve eğitim dili olup olmayacağı konusunda da tartışmalara yol açmıştır. Öyle ki 1924 yılında ilk derslerin başladığı Hayfa'daki Teknik Üniversitede eğitim öğretim dilinin hangi dil olacağı hususu uzun süre tartışılmıştır. Söz konusu durum, daha İsrail devleti kurulmadan manda yönetimindeki Filistin'de ilk üniversite olan Teknik Üniversitenin güncel resmi sitesinde aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır:

לקראת הפתיחה התקיים וכוח קשה בנוגע לשפת הלימוד בטכניון: רבים חשבו שדהוראה לצריכה להתקיים בגרמנית בגלל מיעוטם של מרצים דוברי עברית, ספרי לימוד בעברית ומונחים

מקצועיים בעברית. ההחלטה על הוראה בגרמנית עוררה גל של התנגדות ומהאות ביישוב הצעיר בארץ, והמאבק הוביל לשינוי ההחלטה ולקביעתה של העברית כשפת ההוראה בטכניון. אירוע זה נחשב לשיאה של מלחמת השפות שהתרחשה אז ביישוב העברי, ותוצאותיו קבעו את העברית כשפתו הבלעדית של היישוב (www.technion.ac.il).

Üniversitenin açılışı zamanı eğitim öğretim dili konusunda sert bir tartışma yaşanmış, öğretim elemanlarının azlığı, İbranice kaynak eksikliği ve yeterli derecede terim bulunmaması gibi nedenlerle birçok kişi eğitimin Almanca yürütülmesi gerektiğini belirtmişti. Eğitimin Almanca yürütüleceği konusundaki karar, toplumda itiraz ve direnişle karşılanmış, sonuç olarak eğitimin İbranice yürütülmesi lehine yeniden karar verilmişti. Bu olay, 'dil savaşları'nın doruk noktası olmuş ve İbranicenin İsrail'de tek eğitim öğretim dili olmasını sağlamıştı.

İbranice isimlendirme faaliyetinin tarihi ikinci Aliya dönemine kadar dayanmaktadır. Söz konusu dönemde İbranice eğitimcileri sadece dilin yaygınlaştırılması, gelişimi ve eğitimi hususunda değil; uzun dönem iletişim dili olmaması nedeniyle pasif kelime hazinesine sahip İbranicenin kelime açısından zenginleşmesi hususunda da önemli rol oynadı. Bu süreçte ister yeni kelimelerin isterse de terimlerin oluşturulması hususunda önemli faaliyetler sürdüren İbrani Dil Kurulu/Dil Komitesi İbranice isimlendirme faaliyetini düzenlemek ve öğretmenler ile dil bilimciler arasında iş birliği oluşturmak amacıyla öğretmenler derneğinin girişimiyle 1904 yılında kuruldu. Kurul, Öğretmenler Derneği ve İbrani Histadrut tarafından finanse edildi ve aslında her anlamda onlara bağlıydı. Belirtmek gerekir ki söz konusu kurumun asıl üyeleri Kudüs'te yaşayan yaşlı bilginlerdi (11:2020, מור).

Dil Komitesi bu hususta iki tamamlayıcı modeli kullanmaktaydı: Dil Komitesi'nin akademik ve teorik modeli ve İbrani dilinin günlük iletişim diline dönüşmesini sağlayan eğitimciler veya günlük İbranice konuşmayı sürdüren kesimin spontane ve pratik modeli. Bu iki modelin tarafları arasında yöntem ve yaklaşım farkı olmasına rağmen en önemli ortak noktaları modern değerleri savunmaları ve her ikisinin de tek tip bir ulusal dil için çaba göstermiş olmaları idi (13:2020, מור).

İlk dönem İbranicesi, modern nesnelere, aygıtları, meslekleri, terimleri, kurumları, ilişkileri, duyguları detaylı seviyede ifade edecek bir durumda değildi. Siyonist girişim, burada tarım, sanayi, kültür, bilim, ekonomi, iletişim, siyasi sistem, hukuk sistemi, ordu, tıp, ulaşım, eğitim kurumları kurduğunda dilin mecburi gelişimi bu alanlara sıçradı. Söz konusu nedenler gerekli İbranice kelimelerin doğmasına zemin yarattı. Bu kapsamda İbranicenin yabancı terimlerle veya kendi öz kelimeleriyle yenilenmesi arasındaki müzakere her zaman ve hatta günümüzde de devam etmektedir: Teknolojinin gelişimi ve sürekli olarak yeni cihaz ve ürünlerin üretilmesi, güncel teori ve çalışma yöntemlerini ortaya çıkarmakta olup söz konusu durum yabancı bir dilden terminolojik kelimenin alınmasına neden sağlıyor. Bu gibi yabancı kelimelerin durmadan dile nüfuz etmesine karşın İbranice kendi alternatiflerini sunmaktadır (12:2011, גדיש).

İsimlendirme veya terim çalışması, İbranice bir terim oluşturmak veya terimi yabancı biçiminde bırakmak arasında zor bir karar vermeyi içerir. Bu gibi konuların yanı sıra, aşağıdaki hususlar da önemle dikkate alınır:

- Söz konusu yabancı kelime/terim dile ne kadar yerleşmiş durumda?
- Yabancı kelime/terim ne ölçüde uluslararasıdır?
- Yabancı kelime/terim telaffuzu rahat mı yoksa İbraniceye yabancı mı?
- Cümle içinde fiil ve sıfat uyumu var mıdır?
- Yabancı kelime/terimin İbranice alternatifi olan kelime uygun, anlayışlı ve etkili mi? (9:2011 ,שׂיג).

Söz konusu dönemde daha yeni eğitim öğretim dili olan İbranicede oluşturulan terimlerin eğitim öğretimde kargaşa ve anlama zorlukları çıkarmaması amacıyla terim türetimi konusunda kolay, anlaşılır, dile yatkın ve çabuk kabul edilebilir kelimelere öncelik verilmesi her zaman büyük önem arz etmiştir. Konunun daha açık anlaşılması adına iki farklı durumu örneklendirelim: İlk durumda kimya alanındaki terimlerle yeni tanışan öğrencilere hidrojeni anlatmak isteyen Rusya'daki bir kimya öğretmenin bunu nasıl yapacağını tasvir edelim:

Rusça orijinali	Türkçe birebir çevirisi
<i>'Ребята, слово водород создано из слово вода, так как водород (suyun temeli, türevi itibarıyla su olan) основной составляющий воды.'</i>	<i>'Çocuklar, hidrojen kelimesi Yunanca hydro kelimesinden türemiştir, zira yapısı itibarıyla suyu oluşturur'.</i>

Rus kimya öğretmenin anlatma çabasının Türk meslektaşına kıyasla terim nedeniyle daha başarılı olduğu açıktır. Bundan dolayı Türk öğretmenin açıklamasının Rusçadaki kadar anlaşılır olmadığı açık ve nettir. Öncelikle hidrojen kelimesinin burda sadece bir örnek olduğunun belirtilmesi gerekir. Nitekim bu kimyasal elementi öğrenmeye çalışan ortaokul öğrencisinin söz konusu kelime ile ilk tanıştığında adından tabiri caizse 'ürkme' ihtimali yüksektir. Bu durum, Türk bir çocuğun Ahmet isimli birisi ile tanışmasına karşın İngiliz Eugene ile tanışmasının iletişim açısından doğuracağı zorluklar ile benzerdir.

Rus öğrenciler günlük hayatlarından bildikleri su anlamına gelen "вода"nın içeriğinin "водород" (hidrojen) olduğunu kabullendiği için kolayca kavrayabilir, çünkü "водород" ilk andan itibaren yabancı bir kavram olmaktan çıkıyor ve bunu sağlayan yegane şey terimin Rusçanın öz kelime haznesinden türetilmiş olmasıdır. Durumu daha iyi anlatmak adına söz konusu terimin Osmanlıca'da aynı mantıkla 'müvellidülmâ' (su yapan) olarak adlandırıldığını, fakat yine de ortalama bir Türk öğrenci için anlaşılabilirlik açısından aynı zorluğu doğurduğunu önemle belirtmek gerekir. Öyleyse, bu terimin öz Türkçe bir kelimeyle karşılanmasının söz konusu zorluğu aşmak adına ne kadar etkin olacağını da belirtmek gerekir.

Bu durumun İbranice'de daha da çarpıcı olduğunu da vurgulayabiliriz: dilde var olan tüm terimlerin çoğunluğu İbrani menşelidir. Dahası birçok açıdan karmaşık olan kimyasal bileşenleri bildiren terimlerin de büyük çoğunluğu yine

İbranice kaynaklıdır. Yani kimya bilimini daha yeni öğrenmeye başlayan İsraili ortaokul öğrencilerinin karşısında anlaşılması güç ve sindirilmesi zaman alan terminoloji ‘bariyeri’ bulunmamaktadır. Örnek olarak, İbranicede karbondioksit kelimesi פחמן דו-המצני (pakhman du khamtzani) adlanır. Terimin türediği kelimelere bakılırsa פחם (pekham) – kömür kelimesinden פחמן (pakhman) yani karbon ve קמץ (khamuts) – ekşi kelimesinden קמץ (khamtsan) yani oksijen terimleri üretilmiştir. İsraili bir öğrencinin bu terimi nasıl algıladığını anlamak adına bu terimi Türkçe temsili olarak üretmek gerekirse karbondioksit = çift ekşeçli kömüreç. Şimdi bu terimi bir Türk kimya öğretmenin öğrencilere ilk defa nasıl anlatabileceğini varsayalım: İki ekşi atom ve bir tane kömür atomu. Diğer bir örnek olarak Türkçeye çok da uzak bir dil olmayan Kazak dilinde karbohidratın kömürsu olarak adlandırıldığını belirtebiliriz. Yani karbonhidratı daha öğrenmemiş bir Kazak öğrenci dahi, kelimeyi ilk kez duyduğunda hiçbir çağrışım kazanamayan bir Türk öğrenciye karşın onun kömür ve sudan oluştuğunu kolayca anlayabilir. Burada temsili olarak önerilen terimler, hali hazırda Türk dilinde bulunmadığı ve yerlerine kullanılan yabancı kökenli terimler uzun süreli kullanımdan dolayı ‘sıradan’ bir kelime olarak gözüktüğü için yukarıdaki durumlara ters bir örneği ele almamız konuyu anlama açısından önem arz ediyor. Örneğin, Türk dilinde kullanılan ‘dikit’, ‘sarkıt’, ‘alyuvar’ gibi öz Türkçe kökenli terimlerin yerine ‘stalagmit’, ‘stalaktit’ ve ‘eritrosit’ denildiğini, öğrencilerin bu terimleri öğrendiğini ve kelime kökü itibarıyla taşıdığı anlamları kendiliğinden ‘ele veren’ kolay Türkçe terimler yerine bir anlam çağrıştırmayan yabancı kökenli terimleri özümsemeye çalıştığını düşünürsek durumu tam olarak anlamamız kolay olacaktır.

İbranice terimlerin hangi mantıkla türetildiğini ve hangi kökene dayandığını aşağıdaki tabloda Türkçe ve diğer dillerle karşılaştırarak inceleyebiliriz:

İbranice Terim	Terimi Oluşturan Kelimelerin Türkçesi	Türkçe Temsili Karşılığı	Türkçe Güncel Karşılığı	Diğer Dillerde Karşılığı
פחמימה	Kömür	Kömürsü	Karbohidrat	Kömürsu (Kazakça)
הגברת הראשונה	Birinci +Hanımefendi	Birinci Hanımefendi	First Lady	Birinci Hanım (Azerbaycan Türkçesi)
ניווט	Yönlendirme	Yönlendirme	Navigasyon	Navigasyon (İngilizce)
שלטון יחיד	Tek+Yönetim	Tek Yönetim	Otokrasi	یکسالاری (Yekesalari) (Farsça)
משטרה	Devriye Gezme	Devriye	Polis	Паліцыя (Palitsiya) (Belarusça)
דו-ביתי	İki+Hane	İki Haneli	Çift Meclisli	Bicameral (Fransızca)

קיצוני	Uç	Uçsal	Aşırı, Radikal	Radical (İngilizce)
מדינת הצללים-	Gölge+Devlet	Gölge Devlet	Derin Devlet	Dövlət İçində Dövlət (Azerbaycan Türkçesi)
חברתנות	Toplum	Toplumculuk	Sosyalizm	اشتراكية (İştirakiyye) (Arapça)
כלל-אנושיות	Genel+İnsan	Evrensel	Evrensel	Universal (İngilizce)
מסנן	Süzme	Süzgeç	Filtre	Filtro (İspanyolca)
חילוף חומרים	Maddeler+Değişim	Maddelerin Döngüsü	Metabolizma	Обмен Веществ (Rusça)
המעי הגס	Kalın+Bağırsak	Kalın Bağırsak	Kolon	Qalın Bağırsaq
בלוטת התריס	Kalkan+Bez	Kalkan Bezi	Tiroid	Qaxanabənzər Vəz (Azerbaycan Türkçesi)
מנת משכל	Zeka+Pay	Zeka Payı	Iq	Zehin Synagy (Türkmençe)
ביצי דגים	Balık+Yumurta	Balık Yumur- tası	Havyar	Уылдырык (Kazakça)
תיבת הילוכים	Gezi+Kutu	Geçişler Ku- tusu	Şanzıman	Коробка Передач (Ukraynaca)
פלמינגו	Ateş+Renk	Kızılkaz	Flamingo	Qızılqaz (Azer- baycan Türkçe- si)

Tablodan da görüldüğü üzere İbranicede terim üretimi ile ilgili ilk göze çarpan husus, terimleri oluştural kelimelerin öz İbranice kaynaklı olduğu, olabildiğince terimin isminden anlaşılır, kısa ve morfolojik-fonetik açıdan dile yatkın ve uyumlu türetilmeye çalışıldığıdır. Böylelikle söz konusu terimlerle ilk tanışan/karşılaşan kişilerin bu terimleri psikolojik açıdan sindirmesi, kabullenmesi ve benimsemesi, bu terimlerin ifade ettiği kavramları zihinlerinde canlandırabilmeleri kolaylaşmakta, ‘terim korkusu’ gibi bir olumsuz durum ortaya çıkmamaktadır. Örnek olarak, Türkçe ‘şanzıman’ adlandırılan teknik terimin İbranice basit bir şekilde ‘gezi’ ve ‘kutu’ kelimelerinden türetildiği ve ‘geçişler kutusu’ şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Diğer bir örnekte ‘metabolizma’ gibi Türkçe ilk izlenimde anlaşılmayan bir terimin İbranice yine çok basit bir yaklaşımla ‘maddeler’ ve ‘değişim’ kelimelerinin bir araya gelmesiyle ‘maddeler döngüsü’ şeklinde türetildiği, dahası, bu terimin Rusçada da benzer şekilde ifade edildiği görülmektedir.

Burada dilin yabancı kelimelerden arınmasından ziyade yabancı kökenli, karmaşık çağrışımlara neden olan ve öğrenme sürecini zorlaştıran terimlerin yerine dilin kendi hazinesinde bulunan kelimelerden terim türetilmesi söz konusudur.

Belirtmek gerekir ki dildeki yabancı kelime kalabalığı orijinal bileşen ile yabancı bileşen arasında dengenin bozulmasına neden olur. Söz konusu durum hem herhangi bir metnin anlaşılması hem de iletişim hususunda yabancılaşmaya neden olduğu için rahatsızlık meydana getirir. Herhangi bir alanda yabancı kelimelerin birikmesi, bu alandaki İbranice kelimelerin oluşumu ve özümsemesi açısından olumsuzluk yaratır (7:2011, גדיש).

3.İbrani Dil Akademisi'nin Terim Türetimine İlişkin Faaliyetleri

Terminoloji çalışmaları, İbrani Dili Akademisi'nin bilimsel faaliyetinin önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu faaliyetler kapsamında mesleki alanlardan uzmanlar dil uzmanlarıyla bir araya gelerek bilim, teknoloji, ekonomi, sanat ve günlük yaşamın tüm alanlarında ihtiyaç duyulan İbranice terimleri belirler. Söz konusu çalışmalar bir asrı aşkın süredir yoğun bir şekilde devam etmekte, sürekli bir uyum, değişim ve yenilenme faaliyeti ile ülkenin her alandaki yaşamının gelişmesine eşlik etmektedir (11:2006, גאה). İbrani Dil Akademisi dilbilgisi, noktalama işaretleri, imla ve transkripsiyonla ilgili çalışmaların yanı sıra, sürekli olarak terminolojiyle, yani çeşitli konularda İbranice terimleri belirlemekle ve genel kullanımdaki kelimeler için İbranice alternatifler önermekle ilgili faaliyetlerini de sürdürmektedir. İsimlendirme eylemi, öncelikle yeni kelimelerin yaratılması değil, birçoğu zaten profesyoneller tarafından kullanılan terimlerin belirlenmesi ve düzenlenmesidir (<https://hebrew-academy.org.il/>). Yeni terimlerin belirlenmesi süreci, İbrani Dili Akademisi'nde kabul edilen prosedürlere göre yürütülür. Süreç üç aşamalıdır: İlk olarak, profesyonellerden ve dilbilimcilerden oluşan profesyonel bir komite konuyu tartışır. Bundan sonra, önerilen terimlerin listesi genel isimlendirme komitesinin onayına sunulur ve son olarak akademi bunları tartışır. Son iki aşamanın her birinde, ilgili kurum teklife itiraz edebilir ve belirli şartları başkalarıyla değiştirmek üzere tartışmak üzere komiteye geri getirebilir (21:2008, ברכה). İbrani Dil Akademisinin çalışmaları yabancı kelimelerin, onların birebir tercümelerinin dile nüfuzunun karşısına geçmek, mesleki terimleri gözden geçirmek, eski terimleri sürekli güncellemek ve bazen de yeni terimler icat etmek kapsamında sürdürülmektedir. Bu özverili çalışmanın sonucu akademinin bilim ve yaşamın her alanında ürettiği yüzlerce terim sözlüğünde, bununla birlikte yüz binden fazla terim içeren veri tabanında kendini göstermektedir (7:2006, גאה). Bu kapsamda İbrani Dil Akademisi her alanda; müzik, hukuk, teknoloji, siyaset bilimi ve diğer alanlarda faaliyet gösteren uzmanlardan ibaret komitelerden oluşur. Örnek olarak, siyaset bilimi terimleri listesi, İbrani Dili Akademisi Siyaset Bilimi Terimleri Komitesi tarafından hazırlanmıştır. Komite 2013'te kurulmuş, aynı sene de faaliyetine başlamıştır. Söz konusu komite, akademi üyeleri ve bilimsel sekreterlik çalışanlarından oluşmaktadır. 2015 yılında komite hazırlamış olduğu siyaset bilimi terimleri listenin ilk okumasını tamamladı ve liste uzmanlar tarafından incelenmek üzere gönderildi. Hazırlanan liste yaklaşık dört toplantıda

tartışıldı ve İbranice Dil Akademisi Genel Kurulu'nun 30 Mayıs 2022 tarihli toplantısında onaylandı (<https://hebrew-academy.org.il/>).

4.Sonuç

Kelime hazinesinin kullanım alanını araştıran teorik terminoloji ve onun temelinde ortaya çıkan, terimlerin ve terminolojilerin eksikliklerinin giderilmesi, tanımlanması, değerlendirilmesi, düzenlenmesi, oluşturulması ve kullanılması için pratik ilkeler ve önerilerin geliştirildiği uygulama terminolojisi. Bununla birlikte, genel terminoloji alanı özel kelime hazinesinde meydana gelen en genel özellikler, problemler ve süreçleri incelerken tipolojik terminoloji, ortak özellikler oluşturmak için bireysel terminolojilerin özelliklerinin üzerinde karşılaştırmalı ve mukayeseli olarak çalışır. Her dil, uzun süredir kullanılan ve dilin karakteristik telaffuz özelliklerine uyum sağlamış yabancı kökenli kelimeleri de doğal olarak barındırmaktadır. Çalışmada vurgulanmak istenen konu ise İbranicenin terimlere, onların türetimine ve bu türetim terimlerin öğrenimini kolaylaştırmasına katkısıdır. Bunun yanı sıra böyle bir yaklaşım sadece terimlerin öğrenilmesini kolaylaştırmakla kalmayıp aynı zamanda dilin daha fazla bilimselleşmesine, dildeki bilimsel edebiyatın, prestijin ve teknolojik özgüvenin artmasına da ciddi katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda terimlerin dilin öz kaynakları ile oluşturulması;

1. Ödünç alınan yabancı terimlerin öğrenme sürecinde öğrencinin algısının kolaylaşmasına (örn. Metabolizma/maddelerin döngüsü),

2. Dilin öz kaynaklı kelimelerinden üretilen terimlerin yabancı terimlerden farklı olarak anlam, uyum ve mantık çağrışımına sahip olması (bkz. flamingo/kızılkaz),

3. Yabancı kelimelerin yaygın kullanım kazanamadığı durumlarda toplumda istenen olumlu etkiyi bırakamamasına karşın dilin öz kaynaklı terimlerinin etki ve kullanım alanının daha geniş olabilmesi (Örn. çoğulculuk/plüralizm (Azerbaycan Türkçesinde),

4. Öztürkçe kelimelerden oluşan dilin kültür/dünyagörüşü/yaşam tarzı oluşturma ve baskın/özgüveni yüksek kültür üretme kapasitesinin, dolayısı ile özgün ve üretken bir düşünce oluşturma imkanının yüksek olması (Örn. Bayraktar/kızılelma örneklerinde yüksek teknolojik ürünlerin öztürkçe isimlerinin dil ve onun taşıdığı kültüre sağladığı büyük katkı).

Çalışmada yüzyıllardır bilim dili olarak kullanılan belli başlı batı dillerine kıyasla çok genç bir bilim dili olarak nitelendirilen İbranicenin terim ve terim üretimi konusundaki büyük eksikliğini görece kısa bir sürede kapatmaya fazlasıyla önem verdiği ve bu amaçla farklı yöntemler kullanarak bu alanda eksiklerin giderilmesi hususunda ciddi oranda başarı sağladığı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

1. Aytaç, B., (2008). İbranicenin Yeniden Doğuşu. *Dil Dergisi*, 25-35.
2. Мазуренко, П. А.,(2017). Основные способы терминообразования в терминологии живописи во французском и русском языках.

- <http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/8670/2/02Mazurenko.pdf> (Erişim Tarihi 29 Ocak 2023)
3. <https://hebrew-academy.org.il/wp-content/uploads/מונהי-מדע-המדינה-לפרסום-באתר.pdf> (Erişim Tarihi 19 Ocak 2023)
  4. <https://hebrew-academy.org.il/> (Erişim Tarihi 21 Ocak 2023)
  5. <https://hebrew-academy.org.il/hebrew-academy.org.il/החלטות-האקדמיה/מילים-ומונחים/> (Erişim Tarihi 15 Ocak 2023)
  6. www.technion.ac.il/ היסטוריית-הטכניון (Erişim Tarihi 19 Ocak 2023)
  7. אורי מור, (2020) לתולדות המאבק בין עברית ממסדית לעברית ילידית בישראל. עיונים : כתב עת רב-תחומי לחקר ישראל - עיונים : כרך 34 מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב שנת הוצאה
  8. רונית גדיש, (2011) מי צריך מינוח עברי. הרצאה במושב האקדמיה בכינוס בראשון לציון, שבט תשע"א, <https://hebrew-academy.org.il/> (Erişim Tarihi 19 Ocak 2023)
  9. שלמה נאה (2006), המינוח המקצועי בימינו, <https://hebrew-academy.org.il/wp-content/uploads/acad32.pdf> (Erişim Tarihi 30 Ocak 2023)
  10. לנג ברכה (2008), שימוש בלועזית בטקסטים עבריים: מחקר השוואתי בין עברית כשפת מקור לעברית מתורגמת, אוניברסיטת בר-אילן המחלקה לתרגום והקרן התרגום https://translation.biu.ac.il/sites/translation/files/shared/Ing_brkh_tzh.pdf (Erişim Tarihi 19 Ocak 2023)
  - 11.

*Эльшан Гурбанов (Турция)
Арзу Джебе (Турция)*

Особенности производства терминов на иврите и оценка их отражений в тюркских языках

Резюме

Терминология, необходимая развивающейся науке, меняющемуся обществу и технологиям, в современный период, всё больше проникает в жизнь общества и становится его частью, быстро развивается и раскрывает собственную лексику, а также подвергает языки адаптациям и тестам саморазвития в этом направлении. Терминология, ускорившая своё развитие с 1970-х годов, использует методы системного подхода и пытается соответствующим образом создавать термины. В современной терминологии существует ряд независимых областей исследований, таких как теоретическая терминология и прикладная терминология. Несмотря на то, что иврит имеет очень древние исторические корни и на протяжении длительного исторического периода не использовался в качестве активного языка общения, сегодня этот язык гибко отвечает строгим требованиям современной научной терминологии и особенно в определении профессиональных терминов. В этом исследовании обсуждается подход современного иврита к сегодняшним требованиям терминов и производству терминов, методы и ресурсы, которые он использует в этом отношении, учреждения, действующие в этой области, а также процессы принятия созданных терминов, их вклад в науку. и техническая литература, «технологическая уверенность в себе» и престиж языка. Кроме того, на примере сравнительного метода

иллюстрируются отражения полученных результатов на турецком и других языках, а также представлены примеры того, как терминопроизводство из собственных ресурсов языка может облегчить образовательную деятельность на этом языке, одновременно повышая его научный потенциал. В исследовании использовались методы выборки, сравнения и семантического анализа. Цель исследования – показать, насколько успешен иврит в этой области, даже несмотря на то, что он очень молод по сравнению с языками, «опытными» в терминопроизводстве, и несмотря на то, что терминопроизводство в нём осуществляется искусственно. Важность данного исследования состоит в том, что оно ранее не изучалось и является оригинальным.

Ключевые слова: *иврит, тюркские языки, терминология, термин, словарный запас.*

Elshen Gurbanov (Türkiye)

Arzu Jebe (Türkiye)

Features of Hebrew Term Production and Evaluation of its Reflections in Turkish

Abstract

The terminology, required by the technology that increasingly penetrating into the life of society and changing society and the science developing in the modern era and becoming a part of it, develops rapidly and subjects languages to adaptation and self-development tests in this direction as revealing its own vocabulary. The terminology, which has increased the speed of its development since the 1970s, uses methods of systematic approaches, and tries to create terms in accordance with them. Today, a range of independent research fields like theoretical terminology and applied terminology exists in modern terminology. Hebrew, regardless of having very old historical roots and deprivation of usage as an active communication language for a long historical period, shows remarkable flexibility in regard to meeting strict necessities of scientific terminology and especially in supplying terms for professional terminology. In this study, the approach of modern Hebrew to the demands of contemporary terms and the production of terms, its methods and sources in this regard and the institutions conducting related activities have been researched, adoption processes of produced terms and their contribution to scientific and technologic literature as well as to “technological self-confidence” and prestige of the language have been analyzed. In addition, the reflections of the obtained findings in Turkish and other languages have been exemplified with a comparative method, and with examples of how the production of terms from own sources of the language can increase its scientific capacity while facilitating educational activities in the language. The methods of sampling, comparison and semantic analysis have been used in the article. The aim of the study is to demonstrate how effective and successful Hebrew is in this area, despite being very young and artificially conducting term production compared to languages that are “experienced” in terms of production of terminology. The significance of this work is that it hasn’t been studied before and is original.

Key words: *Hebrew, the Turkic Languages, Terminology, Terms, Vocabulary.*
